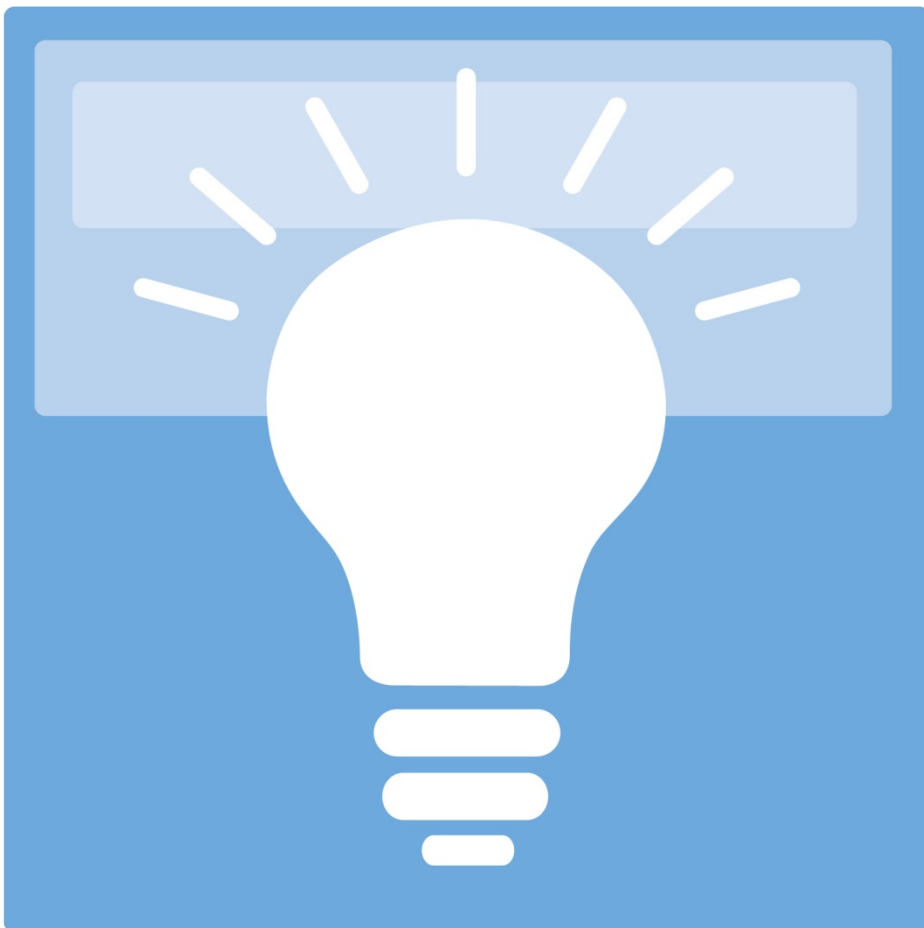

Støtte- og inspirationsmateriale

>Dagtilbud

Måling af børns sociale og læringsmæssige kompetencer (HPA)

2010

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Hvem er målgruppen.....	2
Redskabets anvendelsesmuligheder.....	3
Fordele ved at anvende HPA-redskabet.....	3
Opmærksomhedspunkter ved anvendelse af HPA-redskabet.....	4
Rammer for arbejdet med faglige kvalitetsoplysninger	5
Formålet med faglige kvalitetsoplysninger	5
Organisering af brugen af faglige kvalitetsoplysninger	6
Anvendelse i dagtilbuddet.....	7
Intern faglig refleksion	7
Dialog med forældre.....	7
Inspiration fra andre dagtilbud	8
Dialog med forvaltning og politikere.....	8
Anvendelse i forvaltningen.....	10
Tilsyn og dialog med fokus på kvalitetsudvikling	10
Opfølgning på udmønting af politiske mål og rammer	10
Kommunikation til forældre og borgere.....	10
Anvendelse af kommunalbestyrelse og udvalg	12
Fastlæggelse af mål og rammer	12
Supplerende litteratur	14
Arbejde med pædagogiske læreplaner.....	14
Dokumentation, evaluering og kvalitetsudvikling	14
Dokumentation og styring	2
Litteratur om HPA.....	2

Indledning

Denne pjece giver inspiration til, hvordan det enkelte dagtilbud og den enkelte kommune kan anvende den systematiske dokumentation, som indsamles med brugen af HPA-redskabet.

De danske dagtilbud og kommuner har forskellige tilgange og traditioner for dokumentation og kvalitetsudvikling, og det er afgørende at arbejdet med kvalitetsoplysninger tilpasses det enkelte dagtilbud og den enkelte kommunes ønsker og behov. Det er derfor vigtigt at understrege, at materialet kun skal anvendes til inspiration. Det er dagtilbuddet og kommunen, der beslutter både indhold og organisering af arbejdet med faglige kvalitetsoplysninger.

Hvem er målgruppen

Pjecen henvender sig til alle der arbejder med faglige kvalitetsoplysninger i kommunen og retter sig dermed mod:

1. Personale og ledelse i dagtilbud
2. Forvaltning
3. Politikere

Pjecen henvender sig ikke til forældre.

PÅ DE FØLGENDE SIDER KAN DU LÆSE OM

- Redskabets anvendelsesmuligheder
- Rammer for anvendelse af faglige kvalitetsoplysninger
- Anvendelsen af faglige kvalitetsoplysninger blandt:
 - Ledere og medarbejdere i de enkelte dagtilbud
 - Forvaltning og udviklingskonsulenter
 - Kommunalbestyrelse og den øverste administrative ledelse

Derudover er der sidst i pjecen en oversigt over supplerende litteratur

Redskabets anvendelsesmuligheder

Nedenstående tabel indeholder en kort karakteristisk af HPA-redskabet.

Aldersgruppe:	3-6-årige
Læreplanstemaer:	Redskabet belyser fem temaer i de pædagogiske læreplaner: alsidig personlig udvikling, sociale kompetencer, sproglig udvikling, naturen og naturfænomener og kulturelle udtryksformer og værdier.
Anvendelsesniveau:	Oplysninger indsamles på individniveau, men rapporteres på gruppeniveau
Redskabets karakter:	Valideret redskab udviklet af forskere ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Århus Universitet.
Hvem besvarer spørgeskema	Det pædagogiske personale
Hvornår besvares:	Der foretages registreringer i samme perioder for alle børn
Hvor ofte besvares:	Det anbefales, at der indsamles dokumentation med redskabet en gang årligt.
Sammenligningsmulighed	Der kan sammenlignes mellem det enkelte dagtilbud og det samlede resultat for kommunen, ligesom kommunens samlede resultat kan sammenlignes med de samlede resultater for andre kommuner, der anvender redskabet. Desuden kan dagtilbuddet eller kommunen sammenligne egne resultater over tid, ligesom der kan sammenlignes med egen målsætning.
Metode til dataindsamling:	Observation af børn og besvarelse af spørgeskemaer

Ethvert valg af redskab til systematisk dokumentation indebærer et valg af fokus, og dermed også en række fravalg. Der er derfor forskellige fordele og opmærksomhedspunkter, som man skal være opmærksom på, når man anvender HPA-redskabet.

Fordele ved at anvende HPA-redskabet

Når I anvender HPA-redskabet er der en række fordele, som I kan drage nytte af:

1. HPA-redskabet har fokus på børnenes personlige, sociale og læringsmæssige kompetencer, som er afgørende for børnenes livschancer. En løbende dokumentation af børnegruppens personlige, sociale og læringsmæssige kompetencer kan give dagtilbud og kommuner et billede af, om den pædagogiske praksis tilgodeser alle børns trivsel, udvikling og læring.

2. HPA-redskabet har et bredt fokus på børnenes kompetencer. Det betyder, at det pædagogiske personale, som foretager besvarelserne allerede i observationerne af børnegruppen får et nuanceret billede af børnegruppens kompetencer og måske ser ting hos børnene, som de normalt ikke ser.
3. HPA-redskabet er udviklet med inspiration fra internationalt anerkendte redskaber til dokumentation af børns trivsel, udvikling og læring.
4. HPA-redskabet afspejler temaerne i de pædagogiske læreplaner. Redskabet belyser fem af de seks temaer i de pædagogiske læreplaner – eneste undtagelse er temaet "Krop og bevægelse".
5. I HPA-redskab indgår også SDQ-redskabet, som er et internationalt anerkendt redskab til at belyse børns sociale styrker og problemer. SDQ-redskabet er anvendt i danske forskningsprojekter, og der er udviklet danske normtal, som giver mulighed for at sammenligne dagtilbuddets eller kommunens børnegruppe, med resultater for en gennemsnitlig dansk børnegruppe.

Opmærksomhedspunkter ved anvendelse af HPA-redskabet

Når I anvender HPA-redskabet skal I dog også være opmærksomme på:

1. HPA-redskabet er IKKE udviklet til screening af enkelte børn. Resultaterne vises på gruppeniveau. Hvis I har behov for at foretage screening af enkelte børn henvises til andre redskaber.
2. Selvom HPA-redskabet er udviklet til forskningsbrug, er det kun de spørgsmål og faktorer, som indgår i SDQ-redskabet, der er forskningsmæssigt validerede i den form de fremgår. Det har ikke praktisk betydning for anvendelsen af resultaterne, men betyder, at de resterende spørgsmål, på den måde de fremgår af redskabet, endnu ikke er testet videnskabeligt for, om de måler det, som de har til formål at måle.
3. SDQ-redskabet er oprindeligt udviklet til børn i alderen 4-15 år, og der foreligger endnu ikke en godkendt dansk oversættelse og validering målrettet brugen i dagtilbud. Derfor kan nogle udtryk og ord virke fremmedartede i forhold til danske børnehavetraditioner.
4. HPA-redskabet indeholder ikke aldersspecifikke spørgsmål, og der er ikke udviklet normtal, som viser gennemsnit og fordeling for forskellige aldersgrupper. Det er altså ikke umiddelbart muligt at sammenholde resultater fra det ene år til det andet for den samme børnegruppe. Derfor er der kun mulighed for at få adgang til aldersopdelt data.

Rammer for arbejdet med faglige kvalitetsoplysninger

I det følgende beskrives en række overvejelser, som kan være relevante at tage højde for, inden et dagtilbud eller en kommune igangsætter arbejdet med faglige kvalitetsoplysninger.

Formålet med faglige kvalitetsoplysninger

Tanken bag redskaberne til indsamling af faglige kvalitetsoplysninger er, at de kan understøtte arbejdet med den pædagogiske indsats og kvalitet i dagtilbuddene. Dokumentation eller faglige kvalitetsoplysninger er dog ikke interessante i sig selv. Oplysningerne skal bruges til at skabe konstruktive ”forstyrrelser” i den pædagogiske praksis og skal dermed indgå i og medvirke til refleksion og læring i dagtilbuddene.

Hvis det er nyt for det enkelte dagtilbud at indsamle og formidle den form for faglige kvalitetsoplysninger, som indsamles med HPA-redskabet, kan det være vigtigt at skabe klare rammer for, hvordan dokumentationen anvendes i det enkelte dagtilbud, i forvaltningen og evt. af politikere.

Det er også vigtigt, at dokumentationen opleves som meningsfuld. En meningsfuld dokumentation er en dokumentation, hvor personalet oplever, at de får en indsigt, der kan bruges til at blive opmærksom på, hvorfor nogle indsatser lykkes og andre ikke lykkes. Hvad skaber de bedste udviklingsmuligheder for børnene. Og det handler om, at indsamlingen af dokumentationen har sammenhæng til det øvrige pædagogiske arbejde, og at personalet oplever, at dokumentationen bliver anvendt på en meningsfuld måde.

Meningsfuldheden hænger sammen med balancen mellem viden til brug for kommunens prioriteringer og viden til brug for at skabe læring hos personale og ledelse.

Det er på den ene side vigtigt, at forvaltningen og politikerne har viden om forholdene på dagtilbudsområdet, når kommunen skal sætte pejlemærker for udviklingen af området og prioritere mellem de forskellige serviceområder.

Det er på den anden side også vigtigt, at der sættes fokus på at benytte viden i dagtilbuddene til at skabe refleksion, udvikling og løse problemer.

Organisering af brugen af faglige kvalitetsoplysninger

HPA-redskabet kan anvendes på baggrund af en kommunal beslutning gældende for alle dagtilbud, eller fordi enkelte dagtilbud finder redskabet relevant i forhold til at få dokumenteret deres praksis. Uanset omfang for anvendelsen af redskabet er det væsentligt, at de ansvarlige på forvaltningen eller i dagtilbuddet tager initiativ til, at der formuleres et klart formål med anvendelsen af redskabet, og at dette formidles til de involverede medarbejdere. Inden dagtilbuddet eller kommunen anvender HPA-redskabet, er det endvidere relevant at fastlægge de overordnede principper for, hvordan arbejdet skal organiseres.

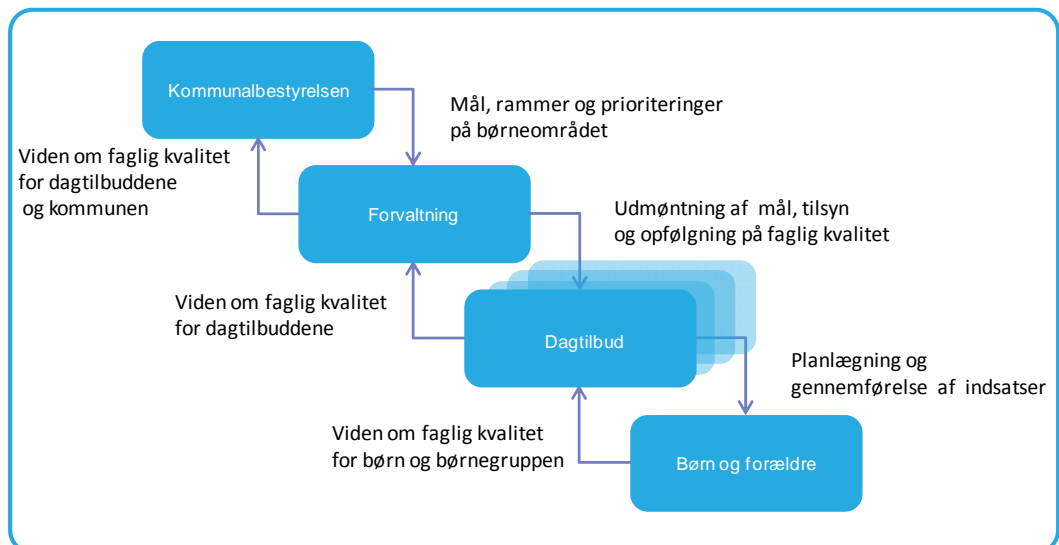
Hvis arbejdet med faglige kvalitetsoplysninger skal forankres i det daglige arbejde i dagtilbuddene i kommunen, er det vigtigt, at det pædagogiske personale også er med i drøftelserne af hvordan arbejdet med redskabet og resultaterne håndteres. Dette understøtter et medejerskab blandt ledere og medarbejdere og er afgørende for, at arbejdet med faglig kvalitet opleves som meningsfuldt.

Denne dialog kan tænkes på tværs af alle niveauer – både den øverste politiske og administrative ledelse, udviklingskonsulenter og pædagogiske konsulenter i forvaltningen samt ledere og medarbejdere i dagtilbuddene.

Dialogen mellem og på tværs af de forskellige niveauer kan ses som en feedback-proces, hvor politikerne opstiller nye mål og særlige indsatsområder på baggrund af dialog og fælles drøftelser af sammenhængen mellem den pædagogiske indsats og de ændringer, som man kan se af indsatsen.

Det pædagogiske personales viden om børnenes udvikling kan herved bringes i spil på en ny måde, når der via fælles dialog om kvalitetsoplysninger sættes fokus på forskellige mønstre for børnegruppen i dagtilbuddet eller kommunen som helhed. Dette betyder, at dokumentationen kan danne grundlag for en mere generel vurdering af, hvordan indsatsen samlet set bidrager til at indfri de overordnede målsætninger.

Figuren nedenfor illustrerer tankegangen. Mellem og på tværs af de forskellige niveauer foregår en løbende dialog om resultaterne. Boksene ud for de enkelte niveauer illustrerer, at der typisk vil være forskellige fokusområder på de forskellige niveauer.

Anvendelse i dagtilbuddet

De faglige kvalitetsoplysninger, som indsamles med HPA-redskabet skal bidrage til, at det enkelte dagtilbud kan gennemføre en systematisk kvalitetsudvikling. Dokumentationen giver den enkelte medarbejder og det enkelte dagtilbud en større viden om resultaterne af den pædagogiske praksis. Denne viden kan det enkelte dagtilbud anvende i pædagogiske overvejelser og drøftelser om, hvordan praksis kan videreudvikles så miljøet omkring børnene giver gode rammer for børnenes trivsel, udvikling og læring.

Intern faglig refleksion

Dagtilbuddets ledelse og personale kan vælge at drøfte resultaterne på personalemøder eller pædagogiske dage. Her kan ledelse og personale sammen udforske mønstre og tendenser i resultatrapporterne og drøfte, om resultaterne afspejler de pædagogiske mål, og om der kan være behov for justeringer af den pædagogiske praksis i forhold til at sikre, at dagtilbuddets lærings- og udviklingsmiljø understøtter børnenes trivsel, udvikling og læring.

Resultatrapporterne kan anvendes som grundlag for:

- **Formulering af pædagogiske målsætninger:** De samlede resultater kan danne grundlag for drøftelse de pædagogiske målsætninger i bl.a. læreplanerne. Det kan være, at resultaterne viser, at børnene er mindre nysgerrige, end man havde forventet, og at man derfor udformer en ny målsætning under f.eks. temaet "alsidig personlig udvikling" om at styrke børnenes nysgerrighed.
- **Identifikation af indsatsområder og ændret praksis:** Herpå kan ledelse og personale rette fokus mod, om resultaterne har givet anledning til ændringer i den pædagogiske praksis – det kan være ændringer i aktiviteter, rutiner, relationer eller faciliteter. Både ændringer af pædagogisk praksis og indsatsområder kan herefter indgå i beskrivelserne om metoder og aktiviteter i dagtilbuddets pædagogiske læreplan eller virksomhedsplan.
- **Tilrettelæggelse af indsatsen rettet mod børn med særlige behov:** Resultaterne kan også anvendes til en refleksion over spredningen i børnegruppens kompetencer. Hvis der er en del af børnegruppe, som ikke i tilstrækkelig grad får understøttet deres trivsel, udvikling og læring i dagtilbuddet, kan ledelse og personale overveje, om der er behov for at justere den pædagogiske indsats, så disse børn i højere grad får udbytte af dagtilbuddet.

Dialog med forældre

I det enkelte dagtilbud kan man også overveje at anvende resultaterne til at dokumentere den faglige kvalitet i dagtilbuddet over for forældrene. Resultaterne kan fremlægges for dagtilbuddets forældrebestyrelse som led i drøftelserne af principperne for dagtilbuddets arbejde og for anvendelsen af den fastsatte budgetramme, eller som led i opfølgningen på den pædagogiske læreplan eller pædagogiske indsatsområder. Resultaterne kan lige-

ledes præsenteres for den samlede forældregruppe, evt. i forbindelse med opfølgning på den pædagogiske læreplan eller særlige indsatsområder.

Inspiration fra andre dagtilbud

Ledelsen i dagtilbuddet kan også bruge resultaterne til at søge inspiration fra andre dagtilbud fx via ledernetværk eller lignende. Her kan resultaterne anvendes som et fælles grundlag for dialog med lederkolleger. Ledelsen i dagtilbuddet kan fx opsøge erfaringer fra dagtilbud, som har gode erfaringer på områder, som I selv har udpeget som indsatsområder – eller dagtilbud, som selv har ændret resultaterne efter en justering af den pædagogiske praksis.

Dialog med forvaltning og politikere

I det enkelte dagtilbud foregår forskellige former for dialog med og dokumentation til forvaltning og politikere, hvor man kan overveje at anvende resultaterne fra HPA-redskabet. Fx kan dagtilbuddet vælge at anvende (dele af) resultaterne i forbindelse med udarbejdelsen af kvalitetsrapporter eller anden formidling til kommunalbestyrelsen om evalueringen af den pædagogiske læreplan.

Når I planlægger arbejdet med faglige kvalitetsoplysninger kan det være en gode ide at involvere de forskellige dialogfora, så det passer med jeres årshjul. I den nedenstående figur er et eksempel på et årshjul, hvor resultaterne fra HPA-redskabet kan indgå i flere faser.

Anvendelse i forvaltningen

Forvaltningen og dagtilbuddene konkretiserer de politiske mål og tilrettelægger den pædagogiske praksis inden for de overordnede rammer. Forvaltningens opgave er her at understøtte en løbende udvikling af kvaliteten i dagtilbuddene.

HPA-redskabet kan støtte forvaltningen i at skabe en sammenhængende dialog mellem kommunalbestyrelse og dagtilbud. Resultaterne kan således anvendes til at koordinere og understøtte en fælles udviklingsretning i den faglige kvalitet.

Tilsyn og dialog med fokus på kvalitetsudvikling

HPA-redskabet kan give forvaltningen systematisk dokumentation for de enkelte dagtilbuds vilkår, muligheder og udfordringer i forhold til at understøtte børnenes trivsel, udvikling og læring. Dette kendskab kan danne grundlag for, at forvaltningen kan formidle viden og metoder, som kan anvendes i videreudviklingen af den pædagogiske praksis.

Resultaterne kan ligeledes anvendes til at samle dagtilbudslederne om læring i forhold til videreudvikling af dagtilbuddenes kvalitet. Det kan ske på ledermøder og i ledernetværk, hvor forvaltningen kan facilitere drøftelser om fælles udfordringer og muligheder for indbyrdes læring. Resultaterne kan hermed også anvendes som grundlag for at igangsætte fælles udviklingsprojekter, kompetenceudvikling, kurser og temadage på tværs af dagtilbudsområdet.

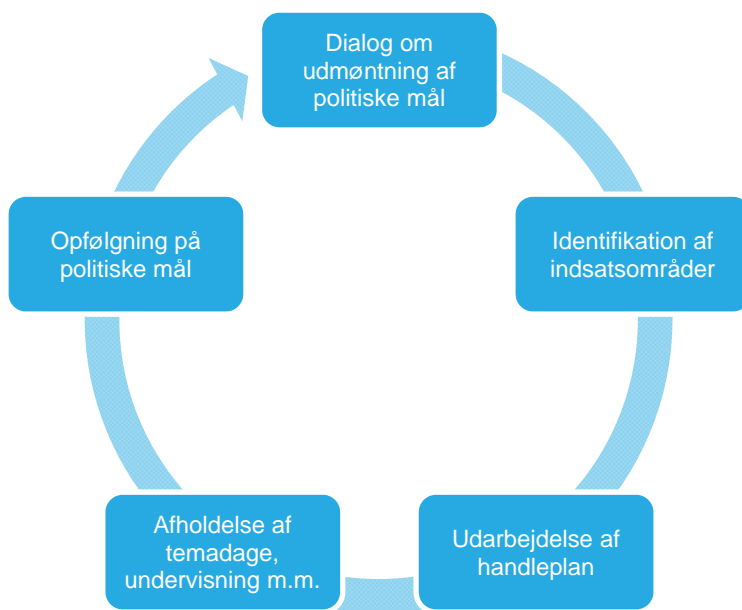
Opfølgning på udmønting af politiske mål og rammer

Resultaterne kan anvendes til at give den politiske og administrative ledelse information om udviklingen på dagtilbudsområdet. Kommunalbestyrelsen og udvalget kan præsenteres for resultaterne, som kan være rammen for en systematisk opfølgning på, hvordan forvaltningen understøtter og udmønter de politiske målsætninger for dagtilbudsområdet. Resultaterne kan hermed indgå som grundlag for identifikation af tværgående indsatsområder i kommunen.

Kommunikation til forældre og borgere

Forvaltningen kan bruge resultaterne som opfølgning på, om den pædagogiske indsats lever op til de fastsatte mål for området. Denne opfølgning kan oplyse forældre og andre borgere om kommunens overordnede kvalitet på dagtilbudsområdet.

Eksempel på årshjul i forvaltningen, hvor resultaterne fra HPA-redskabet kan indgå.

Anvendelse af kommunalbestyrelse og udvalg

Kommunalbestyrelsen har ansvar for at fastsætte mål og rammer for dagtilbuddenes virksomhed. Derfor skal kommunalbestyrelsen kende vilkår, mulighed og udfordringer for de lokale dagtilbud. Faglige kvalitetsoplysninger er et vigtigt redskab til at give den politiske ledelse kendskab til, om og i hvilken grad dagtilbuddene styrker børnenes trivsel, udvikling og læring.

Fastlæggelse af mål og rammer

HPA-redskabets resultater kan anvendes som grundlag for at drøfte de politiske målsætninger for dagtilbudsområdet. De samlede resultater giver kommunalbestyrelsen et statusbillede af, om dagtilbuddene understøtter børnenes trivsel, udvikling og læring. Resultaterne kan hermed danne et systematisk grundlag for den politiske drøftelse af dagtilbuddenes kvalitet – og i forlængelse heraf fastlæggelse af de politiske målsætninger fremadrettet.

Opfølgning på mål og rammer

HPA-redskabets resultater kan anvendes som en del af det politiske tilsyn og opfølgningen på de politiske mål og rammer for dagtilbudsområdet. Denne opfølgning på mål og resultater er vigtig i forhold til at fastholde dagtilbuddenes motivation for at tilrettelægge en indsats, som understøtter målene.

HPA-redskabets oplysninger kan derudover give anledning til at drøfte hvilke fremtidige konkrete kommunale indsatsområder, der skal prioriteres med henblik på at styrke dagtilbuddenes kvalitet.

Offentliggørelse af faglige kvalitetsoplysninger og opfyldelse af kvalitetskontrakter

Kommunen kan anvende alle eller udvalgte dele af oplysningerne som led i offentliggørelse af faglige kvalitetsoplysninger, som alle kommuner er forpligtet til at offentliggøre hvert andet år fra 2011 (jf. aftalen om kommunernes økonomi 2010). Derudover kan disse oplysninger anvendes, når kommunerne skal dokumentere deres kvalitetskontrakter (mål for større serviceområder). I begge tilfælde vil oplysninger, der dokumenterer en udvikling der baserer sig på den faglige kvalitet i dagtilbuddene, være hensigtsmæssige, frem for oplysninger der i højere grad beskriver den eller de børnegrupper, der er tilknyttet dagtilbuddene.

Supplerende litteratur

Arbejde med pædagogiske læreplaner

Guldguiden. Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender (2005). Kan hentes på internetadressen:

<http://www.sm.dk/data/Lists/Publikationer/Attachments/165/guldguiden.pdf>

Publikationen beskriver hvordan man kan arbejde med læring i dagtilbud, som en dimension af hverdagslivet, med elementer af natur, kultur, sprog, krop, socialt samvær og personlig udvikling.

Informationshåndbog om pædagogiske læreplaner i dagtilbud. Styrelsen for Social Service og Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender (2006.)

Kan hentes på internetadressen;

<http://www.bufnet.kk.dk/Dagtilbud/Portalen/Fundament%20for%20projekterne/Policy/~media/bufnet/Dagtilbud/Portal%20for%20paedagogik%20og%20udvikling/Policy/Infoh%C3%A5ndbog%20fra%20Socialministeriet.ashx>

Efter en kort gennemgang af lovgivningen og bekendtgørelsen følger kapitler om udarbejdelse, anvendelse godkendelse, evaluering og revision af læreplanen. Herefter følger kapitler om forankring, organisering og dokumentation af læreplansarbejdet i kommunerne, og endeligt et kapitel om børn med særlige behov.

Leg og lær. Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggende (2004). Kan hentes på internetadressen;

<http://www.sm.dk/data/Lists/Publikationer/Attachments/227/!%C3%A6r%20og%20leg.pdf>

I denne pjece beskrives temaerne og tanker bag læreplanerne. Der er inspiration til, hvordan opgaven kan løses og bud på hvilke mål, der kan opstilles. De pædagogiske læreplaner præsenteres som et praktisk redskab til at arbejde med at udvikle pædagogikken i det daglige.

Dokumentation, evaluering og kvalitetsudvikling

Dokumentation i dagtilbud. Danmarks Evalueringsinstitut (2007). Kan hentes på internetadressen:

<http://www.eva.dk/udgivelser/2007/Dokumentation-i-dagtilbud.pdf>

Pjecen beskriver forskellige former for dokumentation som frembringes i dagtilbud, og giver et bud på problemstillinger som er centrale i arbejdet med at gøre dokumentation i dagtilbud produktivt og givende for det pædagogiske arbejde.

Dokumentation og styring

Dagtilbud – et kommunalpolitisk ansvar. Kommunernes Landsforening (2008).
Kan hentes på internetadressen;

http://www.kl.dk/ImageVault/Images/id_44503/ImageVaultHandler.aspx

Publikationen konkretiserer kommunalbestyrelsens ansvar for: Tilsyn og dialog, trivsel, udvikling og læring, helhed og sammenhæng samt ledelse. Det er hensigten at sætte fokus på kerneydelsen, tydeliggøre de gode resultater og øge borgernes tilfredshed.

Pixi for kommunalpolitikere. Dagtilbud. Kommunernes Landsforening (2010.)
Kan hentes på internetadressen;

http://www.kl.dk/ImageVault/Images/id_42420/ImageVaultHandler.aspx

Pixibogen er en del af en pixiserie, der indeholder et overblik over børne- og kulturområdets mest aktuelle politiske udfordringer. Læs om den brændende platform, hvordan kommunerne skal løse opgaven i fremtiden og hvad der politisk skal til for at lykkes, samt det økonomiske råderum.

Litteratur om HPA

Notat om HPA-redskabet, baggrund og udvalg af items til Redskabsprojektet i regi af projekt faglige Kvalitetsoplysninger. Jensen, B. og Holm, A. (2010). Kan findes på 'Web-siden' i Rambøll Results.

I dette notat gennemgås udvælgelse af items (spørgsmål) til HPA-projektet i regi af Projekt Faglige Kvalitetsoplysninger. Redskabsprojektets formål er at videreudvikle måleredskabet fra HPAprojektet, så det kan anvendes meningsfuldt af personale i dagtilbud.

"Effekter af indsatser over for socialt udsatte børn i daginstitutioner. HPA-projektet", Jensen, B.; Holm, A.; Allerup, P. og Kragh, A. (2010) Bogen kan bestilles på; <http://www.dpu.dk/site.aspx?p=9283>

I denne bog fremlægges den første danske undersøgelse af, hvordan samfundet gennem en tidlig indsats i daginstitutioner kan bidrage til at bryde de negative mønstre, som er forbundet med ulighed. Med særlig fokus på lærings- og kompetenceperspektivet undersøges effekterne af en bestemt indsats, 'Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med udsatte børn' (HPAprojektet), som er udviklet og afprøvet i 60 daginstitutioner i to kommuner i Danmark.